

ПЛАМЕН ПАВЛОВ

КНЯЗ

ПРЕСИАН ВТОРИ

996 /7

1060 /61

ПОСЛЕДНИЯТ ВЛАДЕТЕЛ НА
ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО
И ПРЕТЕНДЕНТ ЗА
ВИЗАНТИЙСКАТА КОРОНА

ВЕЛИКО ТЪРНОВО СТАРА ЗАГОРА

РЕКЛАМНО-ИЗДАТЕЛСКА КЪЩА "ШИБИЛЕВ"

ПЛАМЕН ПАВЛОВ

КНЯЗ ПРЕСИАН ВТОРИ - ПОСЛЕДНИЯТ ВЛАДЕТЕЛ
НА ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО И ПРЕТЕНДЕНТ
ЗА ВИЗАНТИЙСКАТА КОРОНА

996/7 - 1060/61 г.

сканирал: Ж. Войников

<http://www.bulgari-istoria-2010.com>

Велико Търново - Стара Загора
Рекламно-издателска къща
"ШИБИЛЕВ"

1993

ПРЕДИСЛОВИЕ

Пресиан, най-големият син и канартикин/ престолонаследник/ на цар Йоан Владислав / 1015- 1018 г./, е сред най-слабо познатите личности на нашето минало. Характеристиката „голяма/велика/ личност“, така щедро раздавана в нашата история и съвремие, понякога абсолютно незаслужено, и тук може би ще смуги скептичния читател. И Все пак, когато става дума за една безспорно водеща фигура в българското общество, за човек, чиято съдба е сходна в общи линии с такива личности като самия му баща Йоан Владислав, като Йоан Шишман, Йоан Срацимир или Константин и Фружин, то такова определение е донякъде оправдано. Както ще видим, поне за известна част от българската аристокрация/ при това най-непримиримите патриотични среди!/ Пресиан е бил легитимен владетел през пролетта - лятото на 1018 г. Принуден да капитулира пред Василий II Българоубиеца, неуспял да установи властта си в Охрид. Пресиан бил отведен от родната страна и въвлечен във византийския политически и дворцов живот. Една от причините, която ме подтикна към написването на тази малка книжка, е очевидното недооценяване на ролята на този бележит през XI век българин както в заключителната фаза на борбата за запазването на независимостта на България, така и във вътрешно политическия живот на Византийската империя през двадесетте години на XI в. Казано накратко, в лицето на Пресиан можем да видим последния владетел на Първото българско царство /680 - 1018 г./, а също и единствения българин, който е имал реални шансове да стане византийски император с всички произтичащи от това последици. Колкото и парадоксално да изглежда, не само във византологичната книжнина, но и в трудовете на българските историци/ включително и на тези от днешната република Македония/ този уникален случай е оставен почти без внимание.

Друга важна причина, която изисква нов подход към Пресиан или, което е по-спаведливо и точно, към княз Пресиан II/1018/, е едно епиграфско откритие от последните години. Става дума за открития преди цели четири десетилетия, но публикуван едва през 1983 г. надгробен "Пресианов надпис" от град Михаловце в днешна Източна Словакия. Благодарение на чудесната публикация на В. Ткадлчик днес научаваме, че Пресиан II е бил жив още три десетилетия след

с Пламен Христов ПАВЛОВ

КНЯЗ ПРЕСИАН ВТОРИ - последният владетел на Първото българско царство и претендент за византийската корона

РЕКЛАМНО-ИЗДАТЕЛСКА КЪЩА „ШИБИЛЕВ“ /Стара Загора/

Велико Търново - Стара Загора, 1993 г.

„изчезването“ си от политическия живот на Византия, че е имал някакви планове спрямо родната си България. Макар и ослепен, Пресиан Българина, както го наричат византийските хронисти, е продължавал да се чувства и е бил смятан за български княз, имал е свои привърженици и приближени българи в изгнанието си в Унгария. Някой от тези неизвестни нам българи ни е оставил и споменатия надгробен надпис в така отдалечения наглед от днешните скромни български граници словашки град.

Още една причина за моя интерес към този проблем, която е чисто емоционална. Съвсем наскоро имах щастливата възможност да бъда в местата, където се е подвизавал героят на тази книжка - Охрид, Преспанското езеро, планината Галичница... За съжаление, планината Томори течението на Деволската река/ днес на територията на Албания/ останала извън обсега на това пътуване, но, така или иначе, съприкосновението с оня неповторим с красотата си и величавото си минало стар български край си остава нещо възбуждащо и някъде отвъд думите. Но има и още, което не бих искал да пропусна - впечатленията ми от някои съвсем случайни срещи с хората на Македония, които според титовските си управници и идеолозите на абсурдния македонски „национализъм“ уж са от някаква друга, „самостоятелна“, кажи-речи нямаща нищо общо с „Бугария“ и „бугарите“ нация... Колкото и усилия да са хвърлени за откъсването на т.нар. македонци от техния изконен български корен, то, шем сега вярвам, кръвта вода не става... За обикновените люде от различни съсловия, професии и възрасти „бугарите“ /колко дълбоко и старателно е насаждан само този очевиден сърбизъм! / не са чужденци, а не рядко ще чуете и спонтанното суждение, че „ние, македонци и бугари, си тесне един народ“. От съществено езикова бариера, пълната етнопсихологическа хармония си казват своето - с „македонци“, човека от „самостоятелна нация“, намирането на общ език е нещо естествено.

Ще си позволя да кажа няколко думи и за моите съпътници в това пътуване - студентите ми от Великотърновския университет, специалности история и география. Тяхното живо, неподправено и, ще призная, почти неподозирано от мен национално чувство не може да не развълнува един преподавател по средновековна българска и византийска история, пък и който и да е нормален българин не от тяхното поколение. При това става дума за съвсем млади хора, които са израснали и, за съжаление, продължават да живеят в една държава, в която националният nihilизъм далеч не е изживян; държава, която като че ли не осъзнава своите национални цели и мястото на сънародниците ни от Македония в нашето бъдеще. На тези мои студенти, както и на многото срещнати от нас македонски българи, посвещавам тази малка книжка.

I. ИМЕТО „ПРЕСИАН“ И ПРОИЗХОДЪТ НА ДИНАСТИЯТА НА „КОМИТОПУЛИТЕ“

Името на Пресиан е един проблем със своя собствена „история“. Византийският хронист Йоан Скилица, почти съвременник на Пресиан, навсякъде в своя труд го нарича „Пруссиан“ или „магистър Пруссиан Българина“. По тази причина старите историци, например Константин Иречек, използват това изопачено име. Оттук Иречек подхвърля идеята, че истинското име на този българин може би е било „Фружин“, каквото е онова на известния син на цар Йоан Шишман. В началото на XX в. обаче, Б. Прокич публикува т.нар. виенски ръкопис на хрониката на Скилица с изключително ценните за българската история доделки и поправки на епископ Михаил Деволски от края на XI в. Информиран отлично за българското минало на своето паство, епископ Михаил предава автентичното име „Пресиан“, което, ако се съди по гръцкото изписване, е било произнасяно от неговите информатори като „Пряссиан“. Както виждаме, завършеният преход на „я“ в „е“, характерен за днешните западни български наречия, все още не е бил осъществен напълно през XI в. Новооткритият надпис от Словакия пък представя името като „Пресиан“ /възможно е да бъде четено и като „Персиан“ / , което говори или за по-старинно, „официално“ изписване на името, или пък за колебливостта на прехода „я“ - „е“, която съществува и в днешния български език. Така или иначе, ако се обърнем и към прабългарските надписи на хан Персиан /836 -852 г./, става ясно, че още от IX в. това прабългарско име в славянската езикова среда се е трансформирало от „Персиан“ в „Пресиан“. Грешката на Скилица може да бъде обяснена най-вече с косвеното вличение на името на по-малкия Пресианов брат Алусиан, много по известен за съвременниците на хрониста от позабравения вече Пресиан.

Самото име „Персиан“ / „Пресиан“, както убедително бе показано от Ив. Дуйчев, принадлежи на прабългарския именен фонд и е означавало „персиец“. Само по себе си то е още едно доказателство за силната иранска /аланска, сарматска/, индоевропейска природа на прабългар-

рите, които скопската пропаганда и днес нерядко рисува като „турци“ или „татари“/!/. Целта, разбира се е ясна - с късна дата да се „открие“ и втълпи в съзнанието на „македонскиот народ“ някаква, едва ли не гигантска, разлика между „македонските словени“ и „турано-бугарите“... Като че ли в „Бугария“ не е имало славяни, а в днешната Македония - прабългари/ т. нар. Куберови българи/. Но нека се върнем на въпроса - името „Пресиан“ издава иранска езикова природа, както са с ирански произход и многото имена на български ханове - Аспарух, Тервел, Кардам, Маламир, вероятно Крум, Докум и др. Такива имена срещаме и в кавханския род, втория по ранг в българската държава - Иратаис, Самуиловият и Пресианов съвременник Мелитон, както и в средите на българската аристокрация въобще - Негавон, Нестонг, Ивац и др. Нека оставим имената на езиковедите и да се обърнем към историческото съдържание на атропонима „Пресиан“. Не ще и дума, че Йоан Владислав е дал това име на първородния си син неслучайно, като знаем от кого е било носено то повече от век по-рано. Очевидно по този начин Йоан Владислав е изразил голямата си/ родова ?! / почит към бележития плисковски хан „архонт на многото българи“, при чието царуване именно българските славяни от Македония са били присъединени към държавния център. Хан Пресиан/ 836 - 852 г./, последен от езичниците, бащата на покръстителя княз Борис-Михаил /852 - 889, + 907 г./, за т.нар. „Комитопули“/ синовете на комит Никола/ явно е значел много, за да бъде преодолян характерния за ранното средновековие негативизъм към владетелите от езическата епоха.

Произходът на „Комитопулите“ от много години е предмет на разгорещени дискусии. Оставам на страна версията за „Шиман мокри“ от миналия век, която се оказа плод на фалшифицирани документи от рода на т.нар. „грамоти на Пинцо и Плезо“ и на преписваческа грешка в „Алексиада“ на Анна Комнина / вместо „Кромос“, т.е. Крум, за родоначалник на българската династия е дадено сгрешеното име „Мокрос“. / Днес е съвършено ясно, че Давид, Мойсей, Арон и Самуил са синове на българския комит/ областен управител / Никола и съпругата му Рипсимия. Най-голям проблем създават твърденията на арменските хронисти, особено на Самуиловия съвременник Степан Таронски Асохиг, че

този български род е от арменско потекло, и то по линия на бащата. Налице е и обстоятелството, че майката носи името на най-популярната арменска светица. Оттук Й. Иванов лансира хипотезата за арменския произход на „Комитопулите“. Това предположение бе развито от Н. Агонц, при това с такава категоричност, която не може да не предизвиква основателни възражения. За мен обаче не е приемливо пълното и безапелационно отхвърляне на твърденията на Асохиг, който очевидно е бил заинтригуван от някакви слухове за потеклото на великия български цар Самуил, разпространявани още в края на Х в. в Армения. И наистина, Рипсимия, майката на „Комитопулите“, би могла да е арменка - както поради интригуващото си име, така и във връзка със значимото, както може да се предполага, арменско присъствие в Преславския царски дворец. Въпросното присъствие се е дължало на царица Мария-Ирина Лакапина, съпругата на цар Петър/ 927 - 969 г./, която при установяването си във Велики Преслав довела голяма свита от родственици и приближени. Те в мнозинството си, разбира се, са били арменци, каквато е народностната принадлежност и на самата фамилия Лакапини. Като се има предвид, че комит Никола е бил един от „велемощните“ както се изразява Скилица, български боляри, напълно възможно той да е получил ръката на някоя от близките роднини на царицата. Поставен от цар Петър за управител в днешна Македония, по всяка вероятност Никола е бил сред най-верните и близки роднини на българския владетел. Той обаче, въпреки остроумните комбинации на Агонц, не би могъл в никакъв случай да бъде арменец по произход. Вярно е, че на българска служба през IX в. е имало знатни арменци/ например кандигатът Тургачис, стратезите Варданис и Кордилас и др./, но те запазвали своите дотогавашни византийски титли, като винаги били на подчинение на съответния висшестоящ български командир. Титлата „комит“ обаче, носена от притежаващи огромна власт и правомощия провинциални боляри, е била давана само на българи. Не е изключено, подобно на титлите „кавхан“ и „ичиргу-боил“/ двамата най-високопоставени държавни и военни функционери/, така и титлата и съответно службата /„комит“ да е била предавана по наследствен признак.

Преди близо три десетилетия Б.Благоева разви интересна-

та хипотеза за близкото родство на „Комитопулите“ с Преславската царска династия. Тя основателно обърна внимание на силната родова основа на висшата аристокрация на първото българско царство, като и на повторението на някои характерни имена на владетелски домове от Велики Преслав и Охрид : Йоан/ при един от синовете на Симеон Велики, съответно на християнското име на Йоан Владислав /, Гаврил /1. син на хан Пресиан I, т.е. брат на Борис-Михаил; 2.един син на Борис-Михаил, брат на Симеон - съответно християнското име на Самуиловия син Гаврил Радомир / и особено интересуващото ни име Пресиан. На тази основа още Н. Благоев допускаше пряко родство с фамилията на цар Симеон, макар да го извеждаше по линията на Рипсимия. От своя страна Б. Благоева предложи една по-вероятна линия по родство - Никола да е бил потомък на някой от посочените погоре царски братя с името Гаврил.

Хипотезата на Б. Благоева веднага бе категорично отхвърлена от историците в бивша Югославия, и то без привеждане на аргументи. И как иначе, та нали трябваше да се защитава „македонският“ произход на династията, да се „обяснява“ как под „бугари“ византийските автори разбирали „македонски словени“, как Василий II Българоубиец не е разбрал с кого се борил четири десетилетия, как най-накрая самият Йоан Владислав, „самодържец български/.../ родом българин“, всъщност бил „македонец“... Големите скопски капацименти Ст. Антоляк, Бр. Панов и др., верни на дадената им политическа директива, веднага скалъпиха тезата за „македонския“ произход на комит Никола и синовете му. Те уж били някаква местна славянска княжеска фамилия - тази на т.нар. берзити или бърсяци. Разбира се, няма нищо лошо в това „Комитопулите“ да са от една знатна славянска фамилия, още повече, че въпросните славяни в Македония си остават от българската група. Работата е там обаче, че в Първото българско царство е доминирало едно силно родово, прабългарско в корените си начало. Естествено тези болярски родове отдавна са били славянизирани и не са били вече същите и така удобните за фалшификаторите на нашето минало „турано-бугари“. И все пак, и в епохата на цар Самуил българската държава е запазвала своята характерна прабългарска административна и военна

уредба - кавхан, ичиргу-боил, комити и т.н. Водещи си остават старите родове от прабългарски произход - нима имената на такива известни Самуилови съратници като Кракра, кавхан Дометиан, Елемаг, Охтум са славянски?

Доколкото може да се съди по някои оскъдни, но иначе показателни данни, за областни управители в Първото българско царство са били назначавани близки в една или друга степен роднини на владетеля. От т. нар. унгарски „Аноним“ научаваме, че Салан, български управител в днешна Трансилвания в началото на X в., бил „внук на Великия хан“, който някога овладял тези земи / най-вероятно става дума за хан Омуртаг/. За неговия съвременник Глад, управител на комитата във Видин /по двата бряга на Дунав /, разбираме, че той е бил братовчед на тогавашния „Велик хан“/т.е. на цар Симеон велики/. Сходен е и случаят с Охтум от началото на XI в., който изглежда бил внук на Глад и братовчед на някой от царете Роман/ 978-991, +997 г./ или Самуил/ 997-1014 г./ . Самият Самуил назначил комит на Бер/Верия, днес в гръцката част на Македония/ своя зет по племенница Добромир. Известният Самуилов воевода Ивац, както ще видим по-нататък, също е бил сред роднините на династията.

Когато разказва за поемането на властта в България от „Комитопулите“ в 971 г., Йоан Скилица пише: „Били определени да управляват българите четирима братя : Давид, Мойсей, Арон, и Самуил, синове на един от велешите комити у българите/“ наречен Никола, а майка им била Рипсимия“ - добавка на Михаил Деволски /, заради което били наричани комитопули / = синове на комит -б.а., П.П./ . От роднините на Петър едни били измрели, а синивете му Борис и Роман били отведени в столицата...“ От самия разказ обаче, особено от гръцкия текст на оригинала, би могло да се мисли, че „Комитопулите“ не се изключват от числото на цар Петровите роднини - просто при отсъствието на царските синове и при липсата на живи попреки от тях владетелски близки/ например братя или племенници / редът за съставянето на регенство се падал именно на тях! С други думи от ж и в и т е р о д с т в е н и ц и на цар Борис II /969-971, +978 г./ и брат му Роман в конкретния исторически момент най-близките царски роднини са били именно братята - „Комитопули“ ! Нека припом-

ним още две важни сведения, на които обърна внимание Б. Благовоева. Първото от тях принадлежи на един изключително ценен домашен извор - Българският апокрифен летопис от края на XI в., където се казва: „И в дните на цар Василия намериха се царе трима братя, синове на вдовица пророчица : Мойсей, Арон и Самуил... И след това въздигна друг цар, на име Роман, п а к о т т о в а к о л я н о, и прие Българското царство...“ Второто известие дължим на голямата византийска историчка Анна Комнина, която по майчина линия е правнучка на цар Йоан Владислав - нещо, отбелязано от самата нея не без гордост. Разказвайки за едно печенежко нашествие в района на Велики Преслав през XI в., тя пише : „... от там беше и българският цар М о к р о с / т.е. К р о м о с = хан Крум/ и тезе, които произхождаха от него и след тях С а м у и л, последният от г и н а с т и я т а, както в Седекия при юеите...“

Не някой друг, а самият Йоан Скилица, както и бележитият византийски интелектуалец, философ и историк Михаил Псел, отбелязват, че властта у б ъ л г а р и т е може да бъде наследена само от лица „... от царския род...“ Нека да не забравяме колко добре е бил информиран Скилица. Що се отнася до Псел, своите данни за българската история той е черпил от разговорите си с Йоан Владиславовия син и Пресианов брат А л у с и а н, негов личен приятел. Разгледаните дотук разнообразни данни потвърждават хипотезата на п р я к о т о р о д с т в о на Комитопулите с Преславската царска династия, най-вероятно като нейни кръвни братовчеди по бащина линия. Запазването на ханското име „П р е с и а н“ в техния род, почторението на имената „Гаврил“, „Йоан“ и „Петър“ / срв. първото име на Петър Делян/ никак не ще да е случайно. Както единствено би могло да бъде, „Комитопулите“ не са никакви славянски княжески потомци, макар в това да няма нищо лошо и нередно, а фамилия от висшата българска знат

с п р а б ъ л г а р с к и р о д о в и к о р е н и! в с л у ч а я Ив. Венедиков основателно обърна внимание на прословутия, така категоричен и толкова неприятен за македонската пропагандна машина Йоан Владиславов израз : „Б ъ л г а р и н р о д о м“.

Какво е искал да каже с тази горда декларация Йоан, „с а м о г ъ р ж е ц б ъ л г а р с к и“, на своите

„...българи в крепостта Битола...“ ? Та няма за тях не е било чсно, че той е родом българин? Или пък нашият самогържец е пре-дчувствувал/ нали споерг апокрифния летопис баба му Репсимия е била „пророчица“.../, че след около хиляди години ще се появят историци като Вл. Мошин, Ст. Антоляк, Бр. Панов и др., които безочливо и нагло да „обясняват“ как той искал да каже нещо друго, че само в политическо/ ?!/ отношение се наричал „бугарин“, а иначе си бил чиста проба „македонец“ и тем подобни нелепости?! Последното, разбира се, казвам в рамките на шегата. Не, както изглежда, по този начин Йоан Владислав е искал още веднъж да подчертае своята владетелска легитимност че е б ъ л г а р и н п о р о д, че принадлежи на българската царска династия, започната от непобедимия Крум според Анна Комнина. И така, „българин родом“ означава не само българин в днешния смисъл на думата, а визира и нещо по-конкретно - именно владетелското, п р а б ъ л г а р с к о т о потекло на царя. Нещо сходно има и у византийските хронисти, които пишат : „Симеон Българина“, „Михаил Българина“ / Борис-Михаил/, „Петър Българина“, а за нашия герой - „магистър Пресиан Българина“. Това означава не просто етническият произход на съответния човек, а че той е българският владетел. Пък и в миналия век, а понякога и в днешно време, под „Турчина“ се е разбирал турският султан, под името „Руснака“ или „Дядо Иван“ - руският цар, под „хан Татар“ - кримският татарски хан /в народните песни/ и пр.

Така или иначе, името на Йоан Владиславовия син Пресиан, както и разглежданите до тук данни, дават основание да се приеме, че след смъртта на Роман/т.е. след 997 г., когато царят евнух умира във византийски плен/ Самуил е заел българския царски престол като най-близкият възможен кръвен наследник на Преславската царска династия. Името на хан Пресиан I е било запазено във фамилията по линията на комит Никола, който е бил навярно внук или правнук на този плисковски владетел посредством някой от царските братя с име Гаврил, за които стана дума по-горе.

III. ПРЕСИАН II И ЗАЛЕЗЪТ НА ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО

Според надписа от Михаловце Пресиан бил роден в 6505 г. от т.нар. Сътворение на света/ =1 септември 996 -31 август 997 г. от Р. Хр. по септемврийската година/. Времето на неговото рождение в общи линии съвпада с пълното и окончателно поемане на върховната държавна власт в България от Самуил. Както е известно, след смъртта на цар Роман във византийски затвор/неуде през 997 г./ Самуил бил коронясан за „самогържавен цар“ /така е казано в Битолският надпис/ от българския патриарх Филип.. Оцелял като по чудо при екзекуцията на Ароновата фамилия, извършена по заповед на Самуил в местността Разметаница най-вероятно през 987 г. /екзекуция напълно в прабългарски стил - срв. безпощадната разправа на княз Борис-Михаил с 52-та болярски рода в 885 г./, Йоан Владислав дължал живота си на своя първи братовчед Гаврил Рагомир. И все пак, както можем да предполагаме, Йоан Владислав съвсем не се е примирявал с ролята на маргинална фигура в бъдещия политически живот на България. Фактът, че той дал на своя първороден син владетелското име Пресиан престава, може би, едно дискретно, но категорично напомняне, че Ароновия „клон“ на династията не е изчезнал. Нещо повече, че „Ароновците“, както се изразява например Анна Комнина, имат старшинство и един ден би трябвало да заемат първото място пред „по-младите“ Самуилови потомци.

До лятото на 1015 г. младият Пресиан нямал никакви особени позиции в българското общество. През онова далечно лято обаче се случили някои изключителни важни събития, които до днес не са оценени цялостно от нашата историческа наука. Василий II Българоубиеца предприел мащабна офанзива срещу българите от юг, успял да разбие българската армия, предвождана от кавхан Дометиан, който е наречен много точно от Скилица „съдружник“/„симпаредрос“ - буквално: „управляващ заедно с владетеля“/ във властта на цар Гаврил Рагомир. Кавханът бил принуден да се укрепи в стратегическата твърдина Мъглен. Разполагащ с превъзхождащи български сили, подпомаган от видните военачалници Никифор Ксифиас

/завоевателят на Велики Преслав, Плиска и Дръстър в 1000 г./ и Константин Диоген/ бъдещият пръв управител на темата Сирмион, т.е. на завладените най-северозападни български земи - дн. Сремска Митровица в Сърбия на р. Сава/, императорът блокирал крепостта. Околните български земи били жестоко опустошени, местните българи били масово изселвани в Беломорието. На тяхно място били заселвани „...romeи, така наречените копиеносци - хора диви, безмилостни убийци и разбойници...“ Последните думи са на епископ Михаил Деволски, който допълва разказа на Скилица с наученото от местните българи, които десетилетия по-късно продължавали да си спомнят тези събития. Освен това, въпреки свежи елитни части от Солун, Василий II укрепил някои местни твърдини и поставил свои гарнизони. За да бъде превзет Мъглен, императорът заповядал да бъде отклонена тамошната река/ по този начин лишил защитниците от всякакъв достъп до вода/, да бъдат подкопани и „взривени“ с лесно запалим, сух дървен материал стените на полуразрушената вече крепост и пр. Наистина крепостните стени рухнали, а кавхан Дометиан, „архонът на Мъгленската област“/ комит?/ Илица и „другите български боляри“/ „династи“ у Скилица/ трябвало да капитулират. Веднага всичките тези български първенци с техните „немалко войници“/ явно основни части на царската армия/ били депортирани и заселени като военизирани граничари чак в далечната византийска провинция Аспракан, включваща арменски и грузински земи.

Само пет дни/ ! / след пленяването на кавхана цар Гаврил Рагомир бил убит по време на лов от заговорниците начело с Йоан Владислав. Може да се допусне, че движеща фигура в заговора играел не някой друг, а ичиргу-боилът Богдан/ управителят на т.нар. „вътрешна област“ или „вътрешни крепости“, който според прабългарската традиция е бил нещо като пръв царски министър/. Новият владетел веднага изявил желание „да се подчини на василевса Василий“, за което го уведомил с писмо, подписано от най-видните български боляри. Това обаче не е било никакъв „акт на предателство“, както твърдят някои историци, а отвличаща маневра за печелене на време в трудната военна обстановка. Такова действие предприел и самият Гаврил Рагомир в началото на царуването си, но и в двата случая Василий II

схванал ясно помислите на българите и не приел предположени-
ята за преговори.

По-особено и изискващо специално внимание било поведе-
нието на новия кавхан Теодор, брат на пленения Дометиан. Той
изпратил с в о е писмо до Василий, отделно от Йоан Владис-
лав/!/, а по-късно дори се срещнал с императора. Нещо повече,
кавханът се нагърбил да у б и е л и ч н о Йоан Владислав!
Намерението му обаче пропаднало, тъй като самият той бил
убит от един верен Владиславов слуга в крепостта Девол/ дн.
с. Звезда, Албания/. Много лесно е да обявим кавхан Теодор за
изменник, но в случая нещата едва ли стоят толкова просто.
Очевидно кавханският рог останал верен на „Самуиловци“, за
разлика от ичиргу-боила, който подкрепил амбициите на „Аро-
новци“. Драматичното противоречие между двете най-важни
държавни институции допълнително усложнило и без това
трудната и отровна от братоубийствената вражда полити-
ческа атмосфера в Охрид и цяла България. Както изглежда,
Мелитон/ брат на кавханите Дометиан и Теодор / или не бил
провъзгласен за кавхан, или пък бил такъв формално, изолиран
от държавния живот и без да притежава огромната власт на
един истински „симпаредрос“. Показателно е, че неизвестни-
ят по име „Кавкан“/кавхан/ на цар Петър Делян
/1040 - 1041 г./ изчезва от сцената, когато върховенството във
въстанието е овладяно от „Ароновеца“ Алусиан. Даже и в 1072
г. кавханският потомък Георги Войтех от Скопие продължавал
да следва линията на пълно неприемане на „Ароновците“. Кога-
то подготвял своето голямо въстание, той не се обърнал към
някой от многото „Ароновци“ /сред тях имало и много гостой-
ни хора, бележити византийски военачалници като Арон, Тра-
ян, Василий и Самуил Алусианови и т.н./, а към Самуиловия
правнук в Сърбия - княз Михаил и неговия син Михаил Богин.
Няма съмнение, че разрива на Йоан Владислав с „рода на кавха-
ните“ / израз на Скилица/ е разстроил иначе добре функциони-
ращата вече цели три века българска държавна и военна „маши-
на“ с нейните прости, но изпитани прабългарски „механизми“.
Така или иначе, всичко това засилило неверието в собствени-
те сили и проявите на капитуланство пред Византия, каквито
започнали още от началото на XI в., но се наложили като

тенденции в поведението на българското болярство най-вече
сред катастрофата при Ключ и смъртта на великия Самуил.

Възцаряването на Йоан Владислав коренно изменило пози-
циите на Пресиан. Сега той, осемнайсет годишен младеж, заел
водещото място на канартикин/ през X в. титлата е звучала
вероятно като „канаиртхитюин“ или „канаиртхитийн“, както
разбираме от печатите на Симеоновите синове Михаил и Йоан/
- престолонаследник. Напоследък П.Георгиев направи един сери-
озен опит да уточни максимално ролята и очевидно твърде
големите правомощия на престолонаследника в Първото българ-
ско царство. Като имаме предвид съхраняването и дори, можем
да предполагаваме, консервативното интерпретиране на прабъл-
гарските държавни начала от Самуил и приемниците му
/срв. показателния случай със „симпаредроса“-кавхан, напомнящ
практиката от времето на Крум Омуртаг, Маламир и Пресиан I/
, то позициите на канартикина Пресиан II наистина са били
водещи. Споменатият П.Георгиев според мен много сполучливо

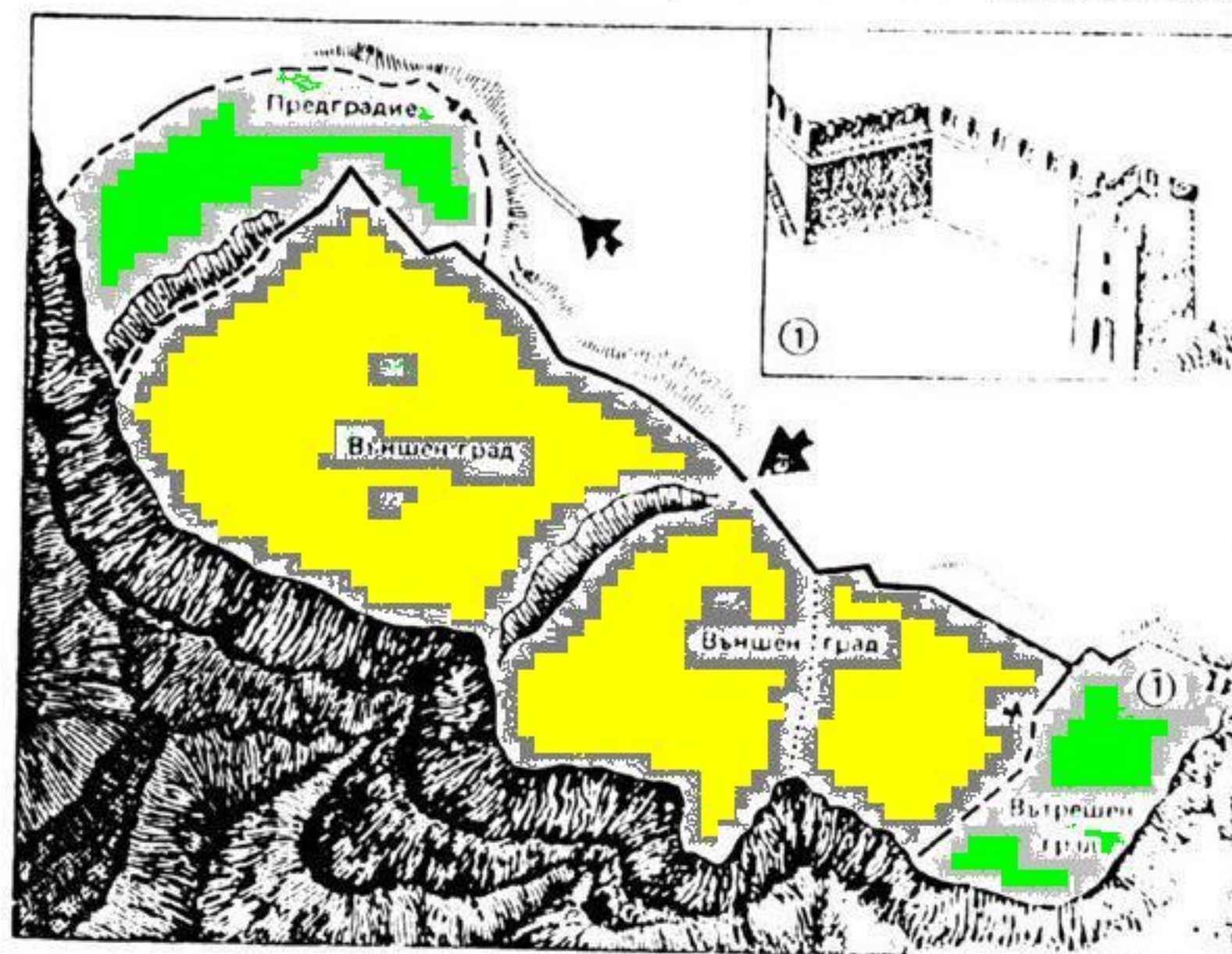
Битолският надпис на Йоан Владислав/по изданието на Й.Заимов/

е показал, че понякога канартикинът, подобно на кавхана, е можел да бъде главнокомандуващ армията във важни военни кампании. Такива са известните случаи с канартикина Владимир Расате в една война със сърбите, а вероятно и с неговия баща „Михаил Българина“/ княз Борис-Михаил/ при царуването на Пресиан I. За съжаление ние не знаем какви точно действия е водил канартикинът Пресиан II по поръчка на своя баща Йоан Владислав. Такива обаче несъмнено е имало, още повече, че кавханската институция е преживяла сериозна криза или най-малкото не се е ползвала с традиционното доверие от страна на този наш владетел.

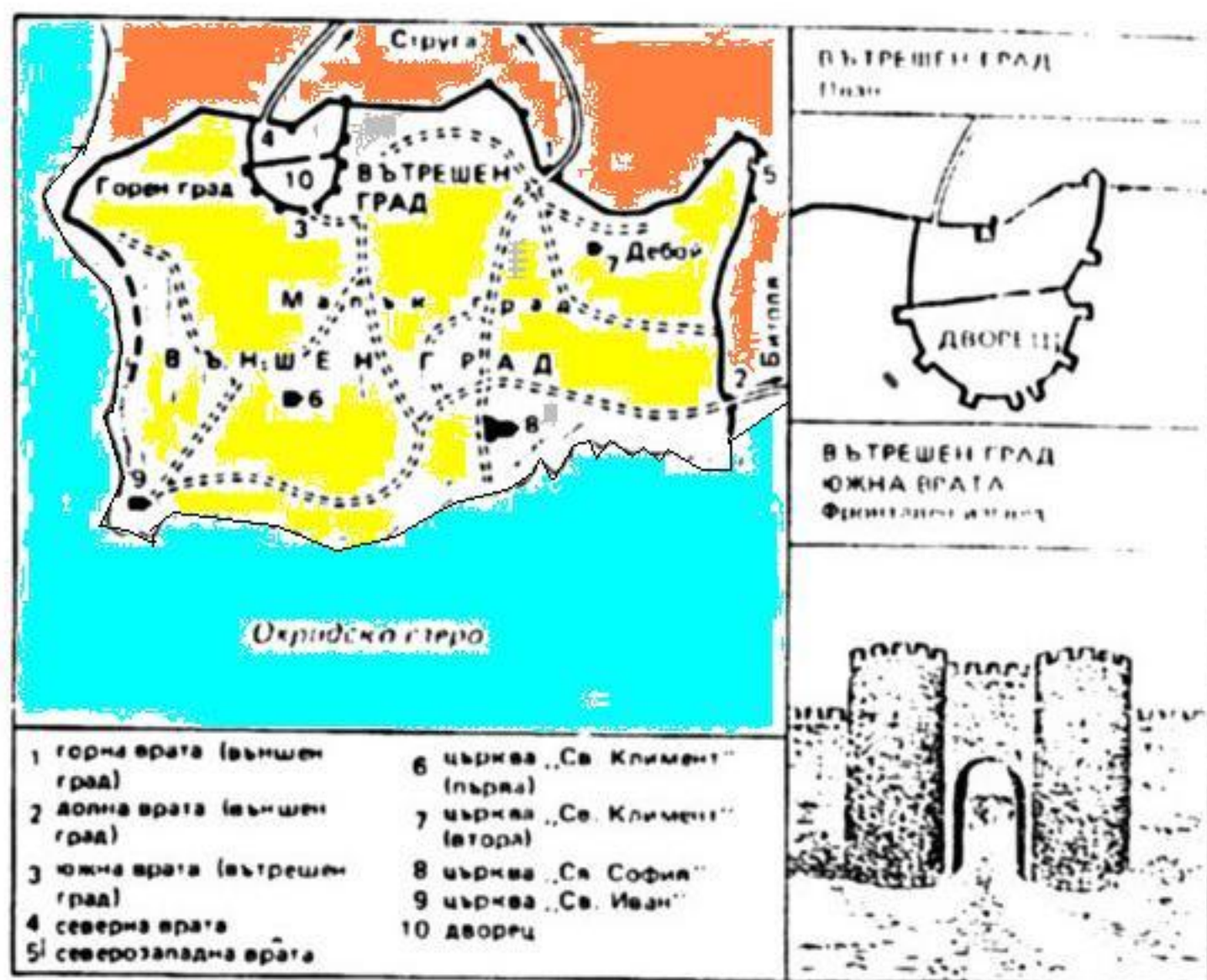
Пресиан изпъква на историческата сцена едва през пролетта на злочастната 1018 г. Неочакваната смърт на Йоан Владислав пред стените на Драч/ дн. Дуръс, Албания/, убит коварно от укрити в засада византийски пехотинци при двубоя му с византийския управител/стратег/ Никита Пигонит, дала мощен тласък на деструктивните процеси в държавата. Обичан или мразен от своите поданици/ заради узорпаторския си преврат, както и за разправата с някои Самуилови роднини - така например предишният канартикин, синът на Гаврил Рагомил, бил ослепен още през 1015 г./, все пак Йоан Владислав бил силна личност. Неслучайно Михаил Псел го нарича „български Голиат“. Той предприел смели действия, укрепил редица крепости/ например Битола, имаща статут на една от царските резиденции/, заедно с Кракра Пернишки чертаел мащабни планове за контраофанзива срещу ромеите. Тя предвиждала свързване със старите/ от времето на цар Симеон Велики/ български степни съюзници, печенезите, което пък показва, че охридските наши царе съвсем не са били безучастни към съдбата на Преслав и Плиска. За съжаление византийския шпионаж и златото осуетили реализацията на този амбициозен военен проект, при който се е предвиждало да бъдат освободени земите на север от Балкана, завзети от Византия в 1000 г. На времето класикът на българската медиевистика В. Златарски, повлиян от житието на св. Йоан Владимир, както и от общото си впечатление за Йоан Владислав, даде една подчертано негативна оценка за този български цар. За Златарски той си оставаше един себичен властолюбец, човек с морал на „вulgарен убиец“. Модерните български историци, най-вече В. Търкова-Заимова, коригираха тази твърде пристрастна и

не съвсем справедлива характеристика. Както показва В. Търкова-Заимова, Йоан Владислав, независимо от личните си побуди, властолюбие, жажда за омъщение към Самуиловите близки/ та малко ли е да изтребят безмилостно цялото ти семейство, когато вината е само на един.../, е управлявал и бранил българската държава. Този енергичен човек бил не по-малък родолюбец от своите лични врагове, а що се отнася до убийството на Йоан Владислав - то е един превантивен акт предвид закономерното византийско-сръбско сближение на антибългарска основа. В този ред на мисли можем да обобщим, че неочакваната смърт на Йоан Владислав наистина била тежък удар за българската кауза.

Йоан Владислав загинал през февруари. В Охрид и страната започнала драматична вътрешнополитическа борба, в която взела надмощие „партията“ на онези висши боляри, които били склонни да капитулират пред Василий Българоубиеца. Начело на тази групировка стояла самата Пресианова майка, царица Мария

1. Столицата Охрид

2. Българската крепост Девол при с. Звезда /по Д.Ангелов, Б. Чолпанов. Цит.съч./

- една жена, както ще видим и по-нататък, твърде властна и амбициозна. В капитулантската „партия“ влизали и такива видни личности като патриарх Давид/ според Михаил Деволски тогава патриарх бил Йоан Дебърски/, ичиргу-боилът Богдан, областните управители Кракра от Перник и Драгомъж от Струмица, воеводите на елитни царски отряди /“тагми” у Скилица/ Несторица, Добромир Млади, Лазарица, Николица Млади, Димитър „Полематх“/ дядо на известния византийски писател Кекавмен/ и други боляри. Двайсетинагодишният канартикин с двамата си по-малки братя Алусиан и Арон, тогава почти деца, просто нямало на кого да се опре. Пресиан не само че не бил коронясан от патриарха за български цар, но трябвало да бяга от Охрид в планината на днешна Албания. Колкото и странно да изглежда, пръв обявил своята капитулация не някой отколушен византийски приятел, какъвто според Скилица бил например

Богдан, а непоколебимият воин Кракра. В съгласие с него действал и дългогодишният защитник на Струмица Драгомъж - и двамата с Кракра, както изглежда, с ранг на комити. Отбелязвам тези добре известни факти, за да се разбере съвсем ясно, че линиите на капитулантството са били различни. Много лесно е да се обяснява всичко с предателства, желани за запазване на именния и облаги, за просперитет на новите господари и т.н. в реалния живот на средновековните хора, както е и днес, нищо не е било чак толкова елементарно. Напротив, дори и такива отчаяни патриоти като Кракра вече били обсебени от неверие в смисъла на по-нататъшна съпротива. Явно голяма част от обществото изпаднала в тежка психологическа криза - отчаянието, стопанските трудности, тъжната гледка на хиляди слепци и просяци/ особено след катастрофата при Ключ в 1014г. - безспорно най-тежкия удар, нанесен от фанатичния Българоубиец на българите в държавата им/, натрупалата се психологическа умора от „перманентната“ и опустошителна война... Всичко това, което като че ли нямали край, си казало гумата. Във връзка с изброеното бих отбелязал, че царица Мария, която изпъква като олицетворение на капитулацията, едва ли във всичко е имала решаващата дума. Напротив, тя навярно в определена степен е била притисната от доминиращите настроения сред аристокрацията. Царицата трябвало да извърши онова, което можело да стане и поне отчасти ставало и без да се чака волята ѝ.

Никак не лесно да се представи дори една приблизителна картина на политическата ситуация в Охрид и „вътрешната област“ на държавата непосредствено след гибелта на цар Йоан Владислав, най-общо казано - през пролетта на 1018 г. Обикновено този неголям отрязък от време, даже и в капиталните трудове на Иречек и Златарски, се щрихира с по няколко изречения. И все пак нищо не е станало моментално. Събитията са се развивали по своя собствена логика, която не е била напълно ясна дори и за такъв отлично запознат с особеностите на тогавашния български политически живот човек като Василий II Българоубиеца. Императорът още в началото на март потеглил по най-бързия възможен начин към България. Още край Огрин той бил посрещнат от пратениците на Кракра и други видни боляри. Той разположил лагера си на Охридското езеро

поне през месец април. Тогава Василий приел почестите на висшата знат начело с царица Мария и патриарх Давид, конфискувал охридската царска хазна, щедро раздавал титли и дарове на склонните да капитулират, повечето от които изброих погоре. Но от април до август, когато капитулирал Пресиан II с хората си, са минали повече от три месеца. От друга страна, Николица бил принуден да се предаде вероятно през септември, Елемаг и Гавра - още по-късно през есента. Последната точка на съпротива, крепостта Срем на р. Сава в най-крайния български северозапад, с нейния защитник „Сермон“/ като показва навремето Ив. Дуйчев, това име всъщност е прозвище по названието на града/, е била превзета през октомври-ноември 1018 г.

Без съмнение, въпреки че сведенията на Скилица са доста лаконични, през тези месеци/ най-вече през февруари-септември, което прави повече от половин година/ именно е била решена съдбата на Първото българско царство. В столицата и страната се развихрила остра борба „за“ „против“ отчаяното и на всяка цена отстояване на независимостта. В нея очевидно се стигнало до жестоки разпри, наред с убеждението и шантажа влезли в действие и безскруполните политически убийства - практика, за която имат немалка „заслуга“ такива български владетели като Йоан Владислав, а и самият Самуил. Констатирам последното не без съжаление, но такава е истината. Така например споменаваният нееднократно Богдан, българският ичиргу-боил, убил своя тъст Матенца - очевидно един от лидерите на „партията на независимостта“ в самия охридски царски двор. Сведението за премахването на Матенца дължим отново на Михаил Деволски, което показва, че този човек е бил помнен и възхваляван от българите десетилетия по-късно. Известният български военачалник Николица /Никулица у Златарски и други автори/, който командвал някои от първостепенните царски отряди/ „тагми“/, трикратно пленяван от Василий и успявал да избяга при Самуил, навярно би имал съдбата на Матенца. Той обаче успял да напусне столицата и да се укрепи в днешните албански планини. Същото трябва да кажем и за Ивац, близък царски роднина и висш военен в столицата.

В тази обстановка канартикинът Пресиан явно не би могъл

да заеме полагащия му се по право царски трон. Против волята му се изправили не само могъщият ичиргу-боил Богдан и командирите на основните „тагми“, но и царицата-майка Мария. Патриархът Давид/ или Йоан?/, който трябвало да короняса наследникът на короната, също бил в лагера на капитулантите. Нещо повече, той придружавал Богдан при преговорите с Василий II край Струмица през март-април 1018 г. Няма да е невярно, ако допуснем, че Пресиан и малцината му привърженици напуснали Охрид не защото не са могли да бранят столицата, а поради явното им поражение във вътрешнополитическия двубой. Вероятно гибелта на Матенца е била критичната точка в тази самоубийствена за българите вътрешнополитическа криза, след която възможностите за по-нататъшна съпротива са били нищожни.

Пресиан с двамата си по-малки братя трябвало ба бяга извън Охрид. Другите му трима братя/ Траян, Радомир и Климент/ не го придружили не по политически причини, а защото били съвсем невръстни деца. Междувременно младия канартикин е бил провъзгласен за в л а г е т е л от войската, но без да получи традиционната от Симеоново време ц а р с к а т и т л а. Последното се дължи на обстоятелството, че в случая отсъствала висшата духовна санкция на църквата в лицето на патриарха, а може би и на тактически причини. Все пак, подобно на Гаврил Радомир и Йоан Владислав, и Пресиан е съзнавал тежестта на своето положение и се е надявал, че Василий би склонил на някакви преговори и поне временен мир. Такива проблеми очевидно е имал още Йоан Владислав в 1015 г. - не случайно, че в Битолският надпис той се нарича само „с а м о г ъ р ж е ц б ъ л г а р с к и“, а не „ц а р и с а м о г ъ р ж е ц б ъ л г а р с к и“, което е оспорвано от Византия съответствие на титлата „в а с и л е в с и а в т о к р а т о р н а р о м е и т е“. Но, така или иначе, за мен е несъмнено, че престолонаследника е бил обявен за владетел на своите войници. Както знаем от случая с Петър Делян, това ставало с акламациите на войската и издигане на владетеля върху щит. Всъщност такава е била и обичайната церемония във Византия, особено до IX в., макар ролята на църковната институция постепенно да излязла на преден план в

церемониала на царската/императорската/ промулгация. Не може да има съмнение обаче, че с повече или по-малко пълен церемониал, признат може би от ограничен кръг хора, все пак Пресиан е бил провъзгласен за владетел на българите. Това е съвсем очевидно и от титлата „к н я з“ върху Пресиановия надгробен паметник от

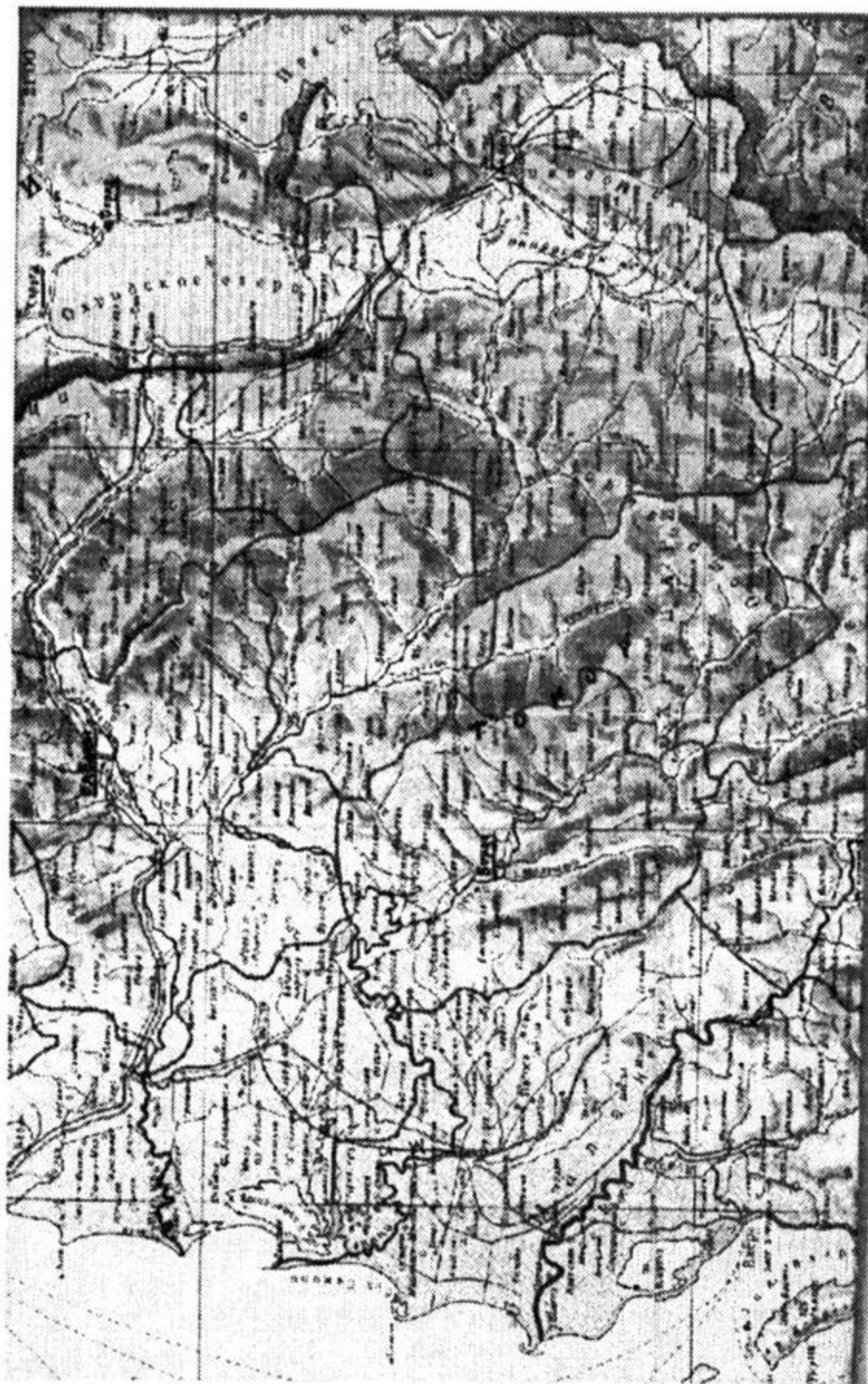
Провъзгласяването на Петър Делян за владетел
/Миниатюра от Магрудския ръкопис на Скилица по изданието на
Ат. Божков, Цит.съч./

Михаловце. Връщането към титлата, носена от българските владетели Борис-Михаил, Владимир Расате и Симеон Велики/ до провъзгласяването му за „василевс на ромеите“/, е разбираемо. За Византия това е било единствената възможна титла, която би могъл да притежава владетелят на българите - „архонт на

българите“. Едва през 927 г. Роман I Лакапин отстъпил на своя зет Петър правото да се величае като „василевс“, и то като член на византийското императорско семейство! Въпреки това обаче такъв изявен интелектуалец и идеолог на византийския ойкуменизъм или „империализъм“ като Константин VII Багренородни/ 913-959 г./ с остри думи осъжда „отстъпката“, направена от „простия и обикновен човек кир Роман Стари“ на българите. Ние не знаем каква е била точната титлуация на Гаврил Рагомил и Йоан Владислав, но не би било чудно тя да е имала същата съставка - „к н я з“. Не само на българска почва, но и в средновековна Русия, Полша, Чехия, Сърбия, Хърватско до XI в., включително, „к н я з“ е титла, равностойна на латинската „rex“/ т.е. к р а л/. Последната във Византия нерядко е предавана с „архонт“ като най-точно съответствие, а също и погърчената си транскрипция „рикс“/ така са наричани например редица славянски князе от Солунско през VII в./ Изброявам всички тези теоретически и практически положения, за да стане ясно, че са своите привърженици/ оттам и за целия български народ, чиято „преставителна част“ са се явявали те/, Пресиан наистина за няколко месеца поне е бил български владетел. За такъв го е приел и Василий II, който след като Пресиан слага оръжие, му дава титлата „м а г и с т ъ р“ - същата, която в 971 г. Йоан Цимисхи дава на детронирания цар Борис II. По-късно отново за магистър е обявен и въстаническият водач Алусиан/1041 г./ - по-малкият Пресианов брат, за който споменавахме неведнъж. Титлата „магистър“ през X и XI в. е предоставяна на покорени от ромеите независими владетели от Армения и Грузия. Един от тях е Григорий Таронит, бащата на Ашот, Самуиловия зет и управител Драч. Другите български боляри, независимо от големия им ранг понякога, както е например с ичиргу-боила Богада, са получавали най-много титлата „патрикий“/патриций/ и никога „магистър“. Тя, както виждаме, е била „запазена“ за българския владетел - братята на Пресиан, като ще стане дума, не стават магистри, а патриции. Всичко това ни убеждава, че п о с л е д н и я т в л а д е т е л н а П ъ р в о т о б ъ л г а р с к о ц а р с т в о н е е Й о а н В л а д и с л а в, е П р е с и а н. По тази причина като се приложи традиционната условна номерция на владетелите, той получава името

Пресиан Втори/1018 г./

И така, Пресиан II, придружен от братята си Алусиан и Арон/ по българската система първият навярно е станал вече к а н а р т и к и н, а вторият б о и л т а р к а н/, напуснал Охрид. Ако мислено проследим възможния маршрут на новия владетел и хората му до планината Томер, то можем с големи основания да допуснем, че Пресиан се е насочил към старата резиденция Преспа. Той обаче не могъл да се укрепи в нея или пък е смятал, че островната крепост/ дн. в гръцките териториални води на Голямото Преспанско езеро/ в случая не е подходящата база за продължаване на съпротивата. Тъй като Девол вече е бил овладян от ромеите, князът и войниците му потеглили по течението на р. Деволи към укрепената царска резиденция „Копринища“ в планината Томор, днес на албанска територия. В тази именно крепост дворец/ на средногръцки „василиа“/ се бил вече укрепил Ивац, който събирал войски за продължаваане на борбата с Василий II. В научната литература неточно се приема, че „Копринища“ или „Пронища“/първото име е вярното, защото е дадено от епископ Михаил Деволски/ била личен дворец на Ивац. Особеностите на византийската терминология, използвана от Скилица, обаче не дават основание да се мисли, че това е „дворец“ на самия Ивац. Терминът „василиа“/царски дворец/ е използван за Преспа и Сетена, а вероятно и за Битола/Бутели?/. Както показва напоследък В. Гюзелев, В Първото българско царство идеята за столичен град не е била развита толкова пълно, както във Византия и Константинопол. Не винаги столицата е била само една. Дори и в случая с Велики Преслав е имало някакъв „партниращ“ столичен град или резиденция. За Плиска такъв „партньор“ е бил Преслав, както и аулите при дн.с. хан Крум и на дунавския остров Пъкуюл луї Соаре, близо до Силистра, но за съжаление на днешна румънска територия. Самият Дръстър, както в старобългарската епоха се е наричала Силистра, е бил нещо като втора столица още от времето на Крум. Този стар палеохристиянски и римски център, един от най-големите български средновековни градове, е запазил това си положение при Симеон и Петър, като в него е бил и номиналният център на Патриаршията. Вероятно и Охрид е бил царска резиденция много преди времето на цар Самуил, а когато той станал „протевуса“/първа столица/, то това не

означава, че е нямало други „василии“. Най-известната от тях без съмнение е Преспа, но на първо време такъв град, и то може би превъзхождащ самия Охрид, е бил Скопие - днешната столица на република Македония. Именно в Скопие резидирал цар Роман/ до пленяването му в 991 г./, а в една унгарска хроника този български град е наречен „ц а р с к и“. Край него, на Виргино бърдо, от векове стои ц а р с к и я т м а н а с т и р „Св. Георги Бързи“, създаден от Роман, щедро обдаряван по-късно от Петър и Асен, Калоян и Константин Тих Асен. Явно е, че „василиите“ са били повече от една, нерядко различни по големина градове, крепости или просто укрепени замъци. Копринища, която и до днес не е локализирана, е била от последния тип. Такава е била и Сетена, спомената като „дворец“ на Гаврил Радомир, както и островната Преспа - за разлика от старите градски средища като Скопие и Битола. В тези „василии“ обаче, както разбираме от данните на Скилица за Сетена, е имало складове с припаси, храни, оръжие и т.н.

Във всеки случай Василий II, навярно подпомогнат и от новите си „приятели“ и поданици в Охрид, лесно разгадал замисъла на Пресиан II. Византийските войски своевременно блокирали всички „изходи на планината“, както се изразява Скилица. Владетелят на българите бил лишен от минимални възможности за комуникация в привържениците си в страната, за снабдяване с припаси, за получаване на подкрепления. Пресиан не можел да получи помощ и от Ивац, който до Успение Богородично/15 август/ все още не бил събрал достатъчно хора за предприемане на офанзива. Самият Ивац, както вече стана дума, не бил обикновен боляр, а роднина на династията. Това личи от намерението му след капитулацията на Пресиан II самият той да поеме „българската власт“/гр. „а р х и“/- право, което са имали единствено членовете на ц а р с к и я р о д. Може би Ивац е бил племенник на Самуил по брат или сестра. Давид и Мойсей са нямали мъжко потомство, от Ароновото семейство останал жив само Йоан Владислав, но „Комитопулите“ изглежда са имали сестра или сестри, а не е невъзможно двамата най-големи братя да са имали дъщери. От случая с болярина Добромир във Верия/Бер/ видяхме, че Самуил и Арон имали една племенница. На друго място Скилица

говори за един ослепен от Василий II племенник/„анепсиос“/ на Йоан Владислав - очевидно непряк, като знаем какво се е случило с цялото семейство на Арон. Ивац обаче предявил своите намерения е д в а с л е д капитулацията на Пресиан II, т.е. спазил нормите на прабългарското наследствено право.

Резиденцията на Копринища е била нейде в разклоненията на Томор, както пише Скилица: „в планината Врохот“, т.е. „Връхът“, „Връхот“/някой планински връх/, както и досега се произнася тази дума в западните български наречия. Там може би, ако се съди по името, е имало и някава работилница /„ергастерия“/ за коприна. Оттук можем да стигнем до извода, че това скъпо занаятчийско производство е било под контрола на държавата и владетеля, както е и във Византия по онова време според „Книгата на епарха“. Другият извод е, че българите вече са познавали бубарството и са били преодолели византийския монопол в тази изключително важна за средновековието, особено от гледна точка на Византия, производствена сфера.

Пресиан II не можел да получи помощ и от Николица /установил се с хората си нейде наблизо, може би в района на днешния Елбасан?/Елемаг от Белград/ дн. Берат в Албания/ и Гавра/ управител на свои „хора“ - област, но неясно къде в този регион/. Самата планина Томор е доста висока и рядко населена, дори и в наши дни при уникалните албански темпове на раждаемост. Слабата населеност и суровата планинска природа/ нагморска височина средно над 1000 м, най-висок връх - 2417 м/ казали думата си. През август тук краят на лятото е вече факт, недостигът на храни - също. Не на последно място, а може би и на първо, Пресиан II и хората му нямали информация какво става в страната. Те едва ли са знаели даже за близкостоящите ядра на съпротивата - от разказа на Скилица ясно личи, че и привържениците на Ивац нямали представа какво точно става в момента и бързо се предали след коварното ослепяване на своя водач. Едва ли князът е бездействал, но опитите му да се свърже с други боляри не са имали успех - „изходите на планината“ били блокирани...

Показателен за опасенията на Василий II от евентуално разрастване на съпротивата в днешните албански планини е маршрутът на неговия поход из тази част на капитулиралата

вече българска държава. От Охрид той веднага се насочил към Преспа, за да предотврати възможни български действия към прочутата Саамуилова твърдина. Нещо повече, императорът наредил да започне укрепителна работа по най-бързия начин - построени били две малки крепости - Василида и Константион, носещи имената на самия Василий II и неговия брат-съимператор Константин VIII. От Преспа императорът напреднал едва до Девол, край чиито стени разположил своя лагер. Тук той се задръжал поне четири месеца! Именно от Девол били пратени войските, които блокирали и сломили съпротивата на Пресиан; именно оттук Евстатий Дафномил извършил своята „визита“ при Ивац; пак от този град били ръководени действията срещу Николица, тук бил доведен Ивац и сам дошъл по-късно Николица. Едва през есента Василий II напуснал Девол и се запътил към Драч, като по пътя се срещнал с Елемаг и Гавра, които се покорили и получили патрициански титли. От Драч той се върнал назад към Колония и Дринопол, Костур/ гн. Кастория в гръцката част на Македония/, Сървия, Соск и Стаг. Императорът заповядал да бъдат сринати до основи всички крепости в този обширен район, което е показателно за свободолюбивите настроения на местните българи. В Стаг за втори път при него дошъл Елемаг „заедно със съуправителите си“, за когото имало доноси, че заедно с Гавра искали да завземат „българската държава“/гр. „кратос“/. Дали и в случая става дума за роднини на династията, чиито имена отново не са славянски, както е и с иранското „Ивац“, не може да се каже. Прави впечатление обаче, че византийският хронист пише „кратос“, а не „архи“/държава власт/, както е при Ивац. По-скоро двамата високопоставени боляри готвели въстание, което бързо било разкрито. Елемаг хладнокръвно и невъзмутимо отрекъл всички обвинения и поради липса на доказателства бил освободен. Гавра обаче избягал в областта си и по-късно бил заловен. По маниера на Българоубиеца и той веднага бил ослепен.

С всички тези хора Пресиан II очевидно не е можел да осъществи някаква тайна връзка. Нещо повече, колкото и да е лаконичен разказът на Скилица, не е трудно да се проумее, че Василий II си е поставил п р и о р и т е т н а т а задача да блокира и обезвреди именно княз Пресиан II. Не някой друг, а точно в л а г

е т е л я т бил обкръжен първи, при това на широк фронт. За тази цел били хвърлени всички налични ромейски части, като била оставена само охрана за императорския лагер при близкия град Девол. По същото време Ивац в Коприница не само че бил блокиран, но дори имал възможност да събира войници! Обезвредяването на Ивац станало не с военна операция/ за такава явно нямало войски!/, а с коварство. При това рискът бил поет от военачалника Евстатий Дафномил, придружен едва от двама войници! Едва след като Пресиан се предал Василий II смогнал да се заеме с непокорния Николица, който до дотогава също не бил ставал обект на византийски действия. Същото може да се каже и за Елемаг и Гавра. С други думи, Василий II разбирал прекрасно какво означава Пресиан да остане на свобода. Големият воин и жесток завоевател хвърлил всичките си сили, за да парира всякава възможна инициатива от страна на Пресиан II. Признат или не за владетел, всеки негов, дори и малък, успех би поставил на карта византийски завоевания.

Силите на Пресиан едва ли са били големи. Както видяхме, елитните царски отряди/„тагми“ у Скилица/ останали в Охрид, а техните командири били почетени от Василий II „по царски...“ Младият владетел и двамата му братя, „... измъчени от дългата обсада/защото императорът поставил войници, които пазели изходите на планината/, съобщили, че искат гаранции и обещали да се предадат, на което императорът отговорил човеколюбиво. „Отначало в лагера на Василий II се явили Алусиан и Арон. „В тъй наречения Девол - продължава Йоан Скилица - на една издигната/ за целта -б.а./ трибуна императорът приел Прусиановите братя, като ги успокоил с благосклонни и човечни думи.“ Пресиан, както подобава на владетел, се представил на императора по-късно. Подобно на цар Борис II в 971 г., както вече споменахме, той получил високата титла „магистър“, а братята му - достойнство на патриции. Наскоро след това те заедно с останалите „българи/т.е. членове на династията/ били отведени в столицата...“ Василий Българоубиеца влязъл тържествено в Константинопол през ранната пролет на 1019 г., а най-голямото украшение за неговия триумф над българите били Пресиан, братята му и царицата-майка Мария, която получила най-високата титла за дворцова дама - „патриция зости“. Под радостните възгласи на

цариградската тълпа било обявено ликвидирането на Първото българско царство. „Много са добрините, с които човеколюбивият Бог е дарявал през различни времена моето царство - четем в първата грамота на Василий II за Българската/Охридската/архиепископия - и те надминават всякакъв брой, но най-голямата от всички е че, Ромейската държава се разшири и че държавата на българите мина под един ярем с нея...”

Победата над българите и унищожаването на държавата им било схващано като едно от най-великите събития в ромейската история. Най-накрая провидението, както се възторгват византийските автори, „върнало“ ромейските граници на мястотот им. Както е казано в епитафията на Василий II, „... никой не видя копието ми да почива, аз защитавах чедата на Новия Рим, когато храбро воювах на Запад...“, т.е. против „скитите“ /българите/. Век по-късно поетът Константин Манаси пише :

*Могъщи, българите в бой мощта му опознаха
и много тяхна кръв проля по техните полета,
и мъртвите приличаха на дълбоките трупи,
и локви кръв от мъртвите навсякъде личаха...*

*Тъй автократорът/ Василий II - б.а./ сломи
докрай надмеността им, низвергна българската
чест и превелика гордост ...*

И така, „българската чест“ и „надменност“ най-накрая били сломени, а държавата на Аспарух, Крум, Симеон Велики и Самуил - превърната в неразделна част от Византийската империя. Заветът на Българоубиеца е припомнян на Исак II Ангел/1185-1195 г./ от историка Никита Хониат във връзка с освободителното движение на Петър и Асен. В началото на XIIIв. „оня прочут Самуил“ бил все още в „устата на българите“, както пише Йоан Ставракий, а победоносният цар Калоян/ 1196 - 1207 г./ твърдял, че отмъщава на ромеите за сторените от Василий Българоубиеца злини и се представял като Калоян Ромеоубиеца. На този исторически фон днешната македонистка пропаганда наистина не може да не буди съжаление...

Бих искал да обърна внимание на едно известно произведение на тогавашното византийско изкуство, което е в пряка връзка

Василий II Българоубиеца - победител на българите
/ по Д. Талбот Райс. Цит.съч./

с интересуващите ни събития. Става дума за миниатюрата на Псалтира в Маркианската библиотека във Венеция, преставяща Василий Българоубиеца, пред когото ничком са коленичили „победените българи“. Доколкото ми е известно никои не се е опитвал да идентифицира показаните от византийския художник представители на българската знат от това изображение. Разбира се, не тук е мястото за подробен анализ на миниатюрата, което при първа възможност ще бъде направено като самостоятелно проучване с необходимите в случая аргументи, иконографски бележки и пр. Изобразените на миниатюрата българи, осем души на брой, обаче едва ли са някакви условни персонажи, нито пък произволно избрани личности. Сред мен художникът е показал елитните фигури на доскорошния независим български политически живот. Той е виждал и познавал тези хора, тъй като при всеки от тях наблюдаваме определена портретна индивидуалност, точно определен костюм/ съответстващ на ранга на конкретния българин/ и т.н. Кои биха могли да бъдат тези българи? Това са вероятно най-големите синове на Йоан Владислав, висши сановници/ като ичиргу-Боила Богдан/, военачалници.

На преген план се откроява обаче лицето на млад мъж, обърнато „ан фас“/ единствено от цялата група/, което има твърде големи портретни сходства с лицето на Пресиан от две миниатюри в Магрудския илюстриран ръкопис на Скилица. Фигурата на този българин е разположена точно над копчето в дясната ръка на Василий II, придържано в горната си част от архангел Михаил. Самият му костюм не се различава съществено от онзи на императора, като изключим обстоятелството, че Василий е с ризница. От цялата композиция, само още един българин носи подобен пурпурен виолетов костюм - цвят, принадлежащ на царската власт. За мен почти няма съмнение, че първото лице е именно Пресиан II. Второто/ срв. двете крайни фигури в дясната част на миниатюрата/ вероятно е Алусиан, носещ такъв костюм в качеството си на канартикин. Третият българин, макар и друг може би по цвят костюм /възможно е обаче и да е виолетов, тъй като изображението е леко повредено/, би трябвало да бъде боил-тарканът Арон. Другите лица вероятно са Богдан/ може би плешивият възрастен мъж, облечен в синя туника - срещу Пресиан/, Ивац/ мъжът в синя

туника до Пресиан, който напомня сляп човек/ и някои от висшите военни в Охрид - Несторица, Николица Млаги, Лазарица или Добромир Млаги. Но не по-малко възможно е да са представени други боляри с висок ранг, например комити - Кракра, Драгомъж, Елемаг и т.н. или пък призналите византийската власт по същото време сръбски и хърватски князе. Така или иначе, идентифицирането на повечето от представените лица си остава трудна, може би невъзможна задача. И все пак, за мен изобразяването на Пресиан II на преген план, както вече стана дума, е закономерно. По-този начин най-добре и по най-категоричния начин художникът е изразил победата на Василий Българоубиеца и политическата гибел на вековния противник - българското царство.

III. ВИЗАНТИЙСКИ ВОЕНАЧАЛНИК И ПРЕТЕНДЕНТ ЗА ИМПЕРАТОРСКАТА КОРОНА

Колко време е прекарал Пресиан в Константинопол не е известно. Навярно, поне на първо време, докато България е била обект на пълна окупация и въдворяване на византийската администрация, ексвладетелят и братята му са били под специален надзор. Достатъчно е да припомним колко бързо реагирали византийските „специални служби“ в 1040 г. при „изчезването“ на Алусиан. Наложило се той да се укрива и дегизира като обикновен телохранител-арменец, за да се придвижи до Солун и да пристигне инкогнито в лагера на Петър Делян. В 1019 г., пък и в последните няколко години, тези мерки за сигурност от евентуални изненади с българите сигурно са били още по-строги. След известно време, когато българските земи вече били поставени под пълен и организиран византийски контрол, синовете на Йоан Владислав получили отлични възможности за кариера във византийската армия и администрация. Те обаче винаги били насочвани към т.нар византийски „Изток“ - Мала Азия, Армения, Грузия, Месопотамия - далече от българските земи. Именно в тези отдалечени от България византийски провинции действали като управители/стратегизи/ Алусиан, Траян, Радомир и особено Арон, един от най-изявените военачалници за времето си, сред първите, които дали отпор на селджушките турци.

Началото на тази практика е било поставено, разбира се,

от Пресиан. Вероятно още Василий II/ +1025 г./ го назначил за стратег на малоазийска тема/провинция/ Вукеларион, обхващаща обширен регион около днешната турска столица Анкара или византийската Ангора. Византийските областни военни управители-стратези били в системата на своеобразна ранг-листа, което личи и от техните заплати. В този смисъл стратегът на Вукеларион е бил сред най-високопоставените и щедро заплатени имперски сановници - получавал 30 литри злато, т.е. 2160 номизми/златни монети/ годишно. Освен това той имал големи правомощия и солидни позиции в двора.

През 1026 г. магистър Пресиан Българина, както го нарича Йоан Скилица, се заплел в един не съвсем ясен заговор срещу тогавашния византийски император Константин VIII/1025- 1028 г./, брат, съвладетел и наследник на Василий II. Информацията на византийският хронист е доста бедна и навярно объркана. Скилица представя нещата като конфликт между Пресиан и друг византийски аристократ, Василий Склир, при който двамата дори влезли „в битка“/ гр. „маху“/. В случая едва ли става дума за гребен междуличностен инцидент или „дуел“, а за сражение между военните сили на съперниците. Във Византия, където политическата система по онова време се е отличавала все още съществено от онази в Западна Европа, такива конфликти били третираны като престъпление. Императорът окачествил случилото се като безсрамие по отношение на собствената му власт. Пресиан бил заточен на остров Плата в Мраморно море, а Склир - на остров Оксия, южно от Крит. Не след дълго Василий Склир бил ослепен, понеже го заподозрели в опит за бягство. Хронистът продължава, че и Пресиан Българина щял да бъде наказан по същия начин, но някак си „се отървал“. Обаче византийският благородник Роман Куркуа, зет на Пресиан/ женен за неизвестна по име дъщеря на Йоан Владислав/, някой си Глава /представител на известната византийска фамилия от славяно-български произход/, бившият ичиргу-боил Богдан и друг българи, Гудел, наистина били ослепени. Монахът Захарий, явно също близък на Пресиан, бил наказан с отрязване на езика.

Едва ли тези сурови наказания са се дължали само на „безсрамието“, проявено от Пресиан и Василий Склир. По всяка вероятност след първата превантивна мярка/заточенията/ власти-

те провели голямо разследване, което разкрило заговорническите намерения на Пресиан и съперника му, още повече че последният произхождал от известното с враждебността си към Василий II и Константин VIII знатно семейство Склир. Вероятно конфликтът между двамата претенденти е бил за ръководното място и притежанието на короната. Аналогии през византийския XI в. има предостатъчно. Ослепяването на Пресиановите приближени ясно показва, че обвинението е било само едно - държавна измяна. Прави впечатление също, че Богдан, независимо от противопоставянето си на Пресиан в 1018 г., продължавал да бъде своево рода „ичиргу“/вътрешен, най-доверен/ служител на ексвладетеля на българите. Така се натъкваме на още едно свидетелство на изконните прабългарски традиции в епохата на цар Самуил и наследниците му.

Защо и как Пресиан е успял да избегне участието на своите приближени и на съперника си? Може би той е проявил доста голяма изобретателност, за да се измъкне невредим от неспасяемото положение. Сигурно се е покаял, представяйки разпрамата си с Василий Склир като противодействие на същия този заговор. Възможно е също Константин VIII да е проявил повече внимание и снизхождение към най-високопоставения българин, опасявайки се реакцията на българската аристокрация и народ.

В 1029 г. Пресиан станал главно действащо лице в нов заговор, вече много по-сериозен. Негова цел било свалянето на наскоро възцарилния се Роман III Аргир/1028- 1034 г./, дотогава градоначалник /епа̀рх/ на Константинопол, заел трона благодарение на брак с императрица Зоя. Както е известно, Зоя и помалката ѝ сестра Теодора символизирали легитимността на короната като единствени наследнички на баща си Константин VIII и чичо си Василий II, т.е. на т.нар. Македонска династия. Самата династия е с арменски корени и е наречена „македонска“, защото произлиза от средновековна Македония /днешната Одринска Тракия/.

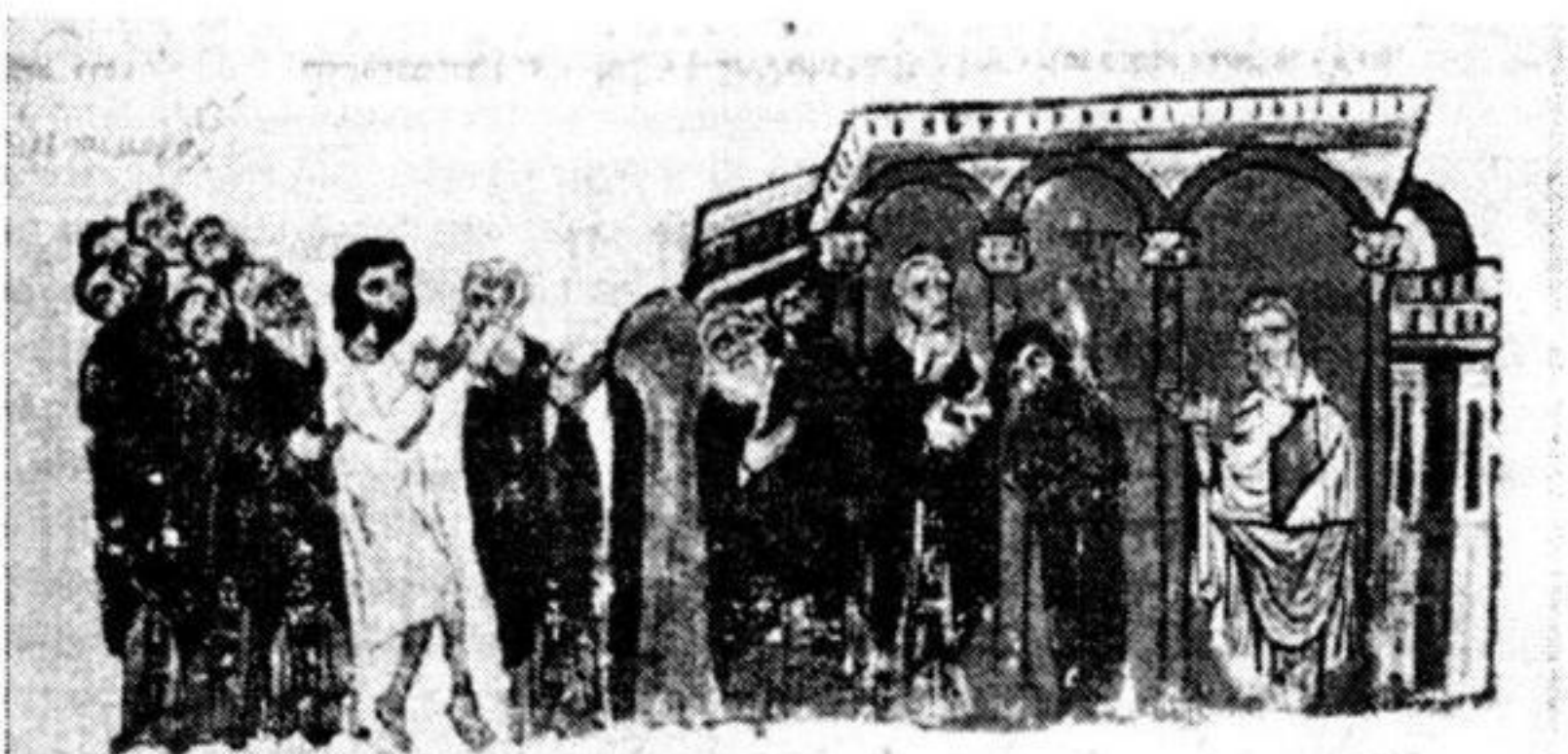
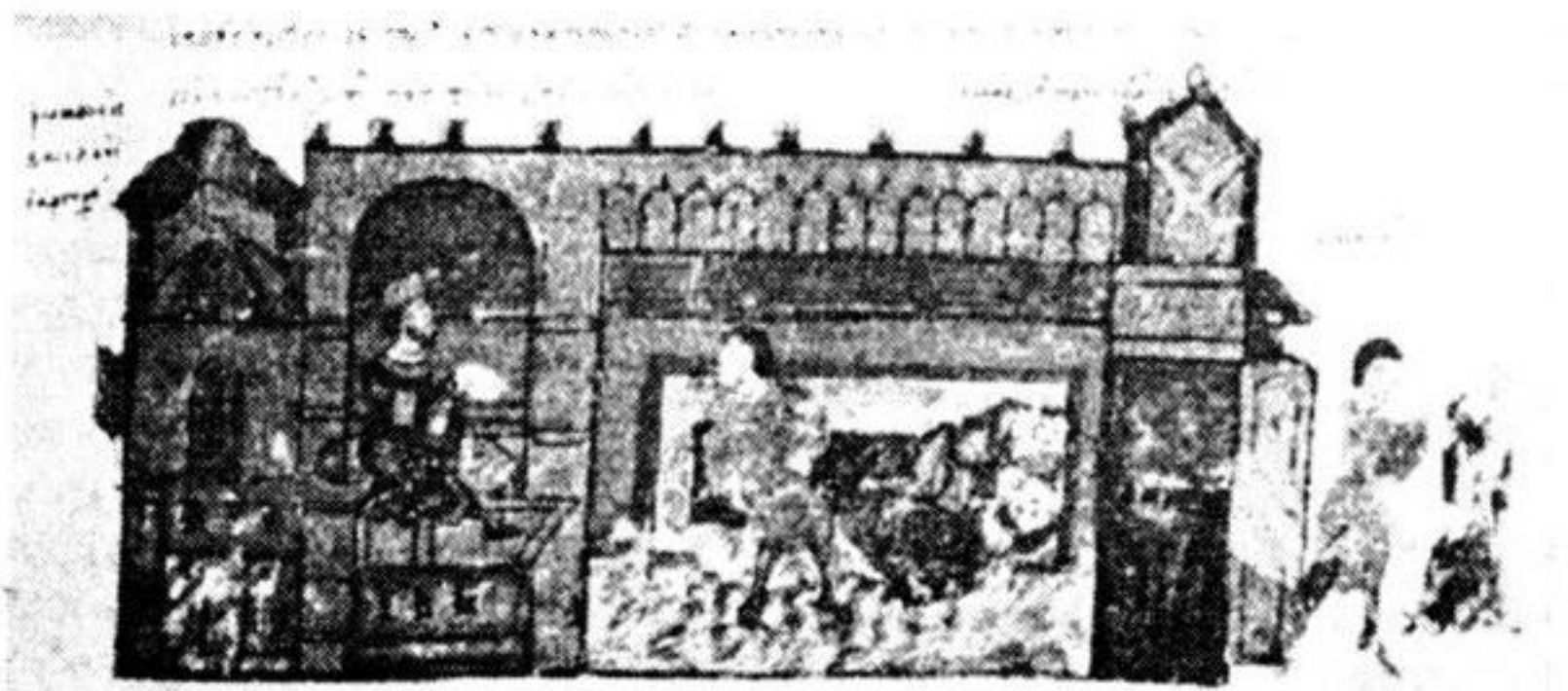
Възцаряването на Роман Аргир от гледна точка на вътрешнополитическия живот на Византия било победа на т.нар. „цивилна партия“, т.е. на столичната бюрократична върхушка. Опозиционните среди от т.нар. „военна партия“, обхващаща широки среди от военните, едрите земевладелци и духовенството в

провинцията, намирали алтернатива в Теодора. Около нея именно се групирани недоволните от Роман Аргир, което се наблюдава в четири опита за преврат срещу него и Зоя. Първият от тях е този, който ни интересува - заговорът на магистър Пресиан Българина.

За съжаление, информацията за този изключително интересен за нас политически проект е още по-оскъдна, дори в сравнение с онази за заговора от 1026 г. Очевидно планът бил добре обмислен и предвиждал брак на Пресиан II с останалата в сянка принцеса Теодора, която навярно била дала съгласието си. Година по-късно, когато Теодора управлявала империята лично/1055-1056 г./, тя открито толерирала близките на Пресиан, например неговия брат Арон. Дори когато Арон бил обвинен от своите военни колеги за неуспех срещу селджушките турци, той не само не бил наказан, но получил повишение на стратег на Иверия/Грузия/. В своя известен надпис от Ани, днешната грузинска столица, Арон, който подобно на своя далечен прадедо хан Пресиан I построил голям водопровод /повод за този паметен надпис, в духа на прабългарските строителни надписи по класификацията на В. Бешевлиев/, изтъква близостта с императрицата. Надписът е именно от 1055-1056 г. Нещо повече, Теодора дала на някогашния български боила-таркан характерната за бившите владетели титла „магистър“. От своя страна Арон я нарича „нашата самогържавна и порфирородна императрица“. По същото време главнокомандуващ византийските сухопътни сили в „Изтока“ става Исак Комнин, зет на Пресиан и братята му по сестра и бъдещ византийски император.

Така или иначе, заговорът на Пресиан и Теодора нямал успех, въпреки че в него участвали и дворцови среди. Те били привлечени не от някой друг, а от бившата царица Мария. За разлика от 1018 г. сега амбициозната майка била на едни и същи позиции с най-големия си син. Верните на Роман Аргир сановници обаче успели своевременно да неутрализират опозицията. Пресиан бил поставен под строг арест в столичния манастир „Св. Мануил“, съден като изменник и ослепен веднага. В 1030 г. той уж доброволно приел монашеството, което обикновено в такива случаи е ставало с принуда. Това събитие е било смятано за твърде важно,

което личи и от превръщането му в сюжет на две миниатюри в Магридския ръкопис на хрониката на Йоан Скилица. Първата миниатюра показва и ексцарцата Мария, която била отстранена от двореца и принудена да стане монахиня. Изпратили я не в някоя столична обител, а в Мантилейския манастир в темата Вукеларион. Но и това заточение не задоволило властите, които

1. Ослепяването на Пресиан и изгонването на Мария от двореца;
2. Пресиан приема монашеството в 1030 г.-
миниатюри от Магридския ръкопис на Скилица
/по изданието на Ат. Божков /

вероятно продължавали да се опасяват от Мария и синовете ѝ. Като стана дума, до тези събития Пресиан бил управител на Вукеларион и изглежда имал още привърженици в тази малоазийска провинция. Поради това Мария била преместена в друг манастир, този път в провинцията Тракусион, отново в Мала Азия, където по всяка вероятност завършила живота си.

Двата заговора на Пресиан Българина са представени доста бегло в досегашните изследвания. Това се дължи както на тяхното недооценяване, така и на малкото сведения у Скилица. Немаловажно е също, че за тях отсъстват каквито и да било данни у такъв основен за периода автор като Михаил Псел. Последният обаче сам изтъква непълнотите на изложението си за времето на Василий II и Константин VIII и Роман III Аргир, когато е бил съвсем млад и извън „голямата политика“. От друга страна, когато Псел писал своята „Хронография“, след десетки заговори, интриги, убийства, ослепявания, заточения и т.н., случаят с Пресиан отдавна бил избледнял.

От страна на съвременната историография на загорите на Пресиан най-голямо внимание отделя В. Златарски, който пише следното: „Дали Пресиан, изстъпвайки като кандидат за византийския престол, се е въодушевявал от мисълта, че той по тоя начин би могъл да върне свободата на своя народ и отечество, ние не знаем; но все пак считаме за нужно да изтъкнем това обстоятелство, че, ако чувството на отечествения дълг е живеело още в него, то той би потърсил опора не в придворните интриги на Византия, а в самия български народ, който би му дал и сила, и възможност с успех да изпълни своя дълг. Напротив, Пресиан загинал, без да се погрижи за подобрене положението на недовно поробената България...“

Трудно е да повярваме, че тази оценка е най-прецизната и най-справедливата. В нея има твърде много от мисленето на XIX в. и XX в., за да подхожда на Пресиановата епоха. Напротив, много е примамливо в замислите на Пресиан и майка му царица Мария да видим един своеобразен и съзвучен с византийско-българското средновековие смел опит за триумф над ромеите, за победа над империята-победителка с помощта на собствените ѝ оръжия. Или, казано по друг начин, за изненадваща реализация на големите политически идеи на цар Симеон Велики... Разбира се, преки

доказателства, че по този начин Пресиан смятал да постави „световната империя на Новия Рим“ под властта на българите, отсъстват. И все пак не бива да подценяваме силата и дълбочината на собствената българска държавнополитическа идеология. Пресиан не е бил просто българин на византийска служба, а син на български владетел - няколко години канартикин и, макар и за няколко месеца, български владетел! Без съмнение той е бил възпитаван и обучаван като бъдещ владетел и не би могъл да не познава както историята на отечеството си, така и образците на неговата политическа мисъл. Както стана дума, дори собственото му име, Пресиан, показва завидното историческо мислене и родова памет сред представителите на българската династия през X-XI в. От друга страна, като легитимен претенitent на българската корона, като теоретичен „собственик“ от патримониална гледна точка на съществена част от имперските територии/наскоро завладяната България/, Пресиан вероятно се чувствал много по-достоеен за върховната власт на Византия, отколкото би ни изглеждало на пръв поглед. Та нали в България винаги се е държало на „царски род“, за разлика от Византия; та нали в самия Константинопол признавали българския царски род за „ненадминат по своята знатност“ - оценка на бележития интелектуалец и царедворец Михаил Псел. В крайна сметка, най-голямата от сестрите на Пресиан, Екатерина, станала по-късно византийска императрица. Тя била съпруга на споменатия вече Исак I Комнин/1057 - 1059 г./, чиято военна кариера пък има връзка с българската династия на Крум и Самуил. Както бе казано още в началото, Анна Комнина не без гордост изтъква своята кръвна връзка с българската династия на Крум и Самуил. В този смисъл, през 1029 г. Пресиан сигурно се е смятал за много по-достоеен за императорската корона, още повече като бъдещ съпруг на Теодора, в сравнение с един, макар и знатен, държавен чиновник като Роман Аргир. Въобще един такъв брачен съюз между българската и македонската/византийската/династии би бил интересно явление за т.нар. българо-византийска империя, какви исторически последици би имала и т.н. Във всеки случай делото на Симеон Велики звучало в душата на един български княз и след един век...

IV. СЪДБАТА НА ПРЕСИАН П СЛЕД 1030 г.

Доскоро за Пресиан се знаеше, че след отиването му в манастир, както се казва обикновено, „следите се губят“. Една неочаквана находка обаче даде точна „следа“ - през 1951 г. в град Михаловце, Източна Словакия, е открит интересен надгробен камък с кирилски надпис. За съжаление той бе публикуван едва през 1983 г. и все още остава слабо известен дори и в научните среди. Надписът гласи :
СЪДЕ ЛЕ/ЖН/ТЪ КЪНАЗЪ ПРЕСИАНЪ - соларно изображение -
ВЪ ЛЕТО СФЕ - кръстен знак - ВЪ ЛЕТО СФЕ.
В началото има символично изображение на глава корона. Или:
„ТУК ЛЕЖИ КНЯЗ ПРЕСИАН./роген/ в годината 6505/996-997 г. от Р. Хр././починал/ в годината 6569/1060-1061/.“

При тълкуването на надписа е изключено да става дума за някакъв местен „княз“ в днешна Словакия - името Пресиан е прабългарско, пък и титлата „княз“, както вече обяснихме, през XI в. е имала изключително висока стойност, равнозначна на „крал“, въобще на „владетел“. Може да се допусне, че погребаният в Михаловце е друг българин на име Пресиан - в днешна Източна Словакия, чиито земи поне до края на X в. са принадлежали на Първото българско царство. Дори и в края на XIII в., както знаем от един документ на Спишкия манастир/ документ, който също е бил слабо известен!/, по тези места са живеели българи. Но и такава възможност отпада при наличието на владетелската титла „княз“, която през XI в. не се е срещала било сред българите, било сред другите славяни току-така. Единственото решение, както отбелязва в чудесната си студия В Ткалчик, е паметникът да бъде свързан с „магистър Пресиан Българина, синът на цар Йоан Владислав“. И двете посочени години, и възрастта на погребания/64 г./ са в съответствие и допълват известното ни от византийските извори.

Така научаваме, че неизвестно кога след 1030 г. монахът Пресиан, макар и сляп, по някакъв начин е успял да избяга от Византия. Вероятно с помощта на привърженици българи той успял да се установи в Унгарското кралство, в чиято територия се е намирала тогава Словакия. Би могло да се предположи, че там Пресиан е управлявал някакво българско, славянско „княжес-

Надписът на княз Пресиан от Михаловце
/по изданието на В. Ткалчик /

тво“/ от рода на т.нар. влашки „кнезати“ в Трансилвания и Влахия през XIII в./, но за подобно заключение липсват данни. За мен е най-вероятно българският княз да е получил убежище от страна на Унгарското кралство, което може би е разчитало с негова помощ да вдигне бунт в България при евентуална война с империята. Такава война е имало например в 1059 г., но Исак I Комнин успял бързо да отблъсне унгарското нахлуване през Дунава. Дали тогавашният унгарски крал Андрей/Анграш/ I /1046-1061 г./ е използвал по някакъв начин присъствието на Пресиан ние не знаем. При това кралят се уплашил от съсредоточената при Средец/София/ мощна византийска армия и сам предложил мирни преговори. Това, че в момента императрица била Пресановата сестра Екатерина едва ли би могло да бъде отказ на българския княз да се опита да си върне бащиното наследство - българското царство.

Кога Пресиан се е озовал в днешните словашки земи е трудно да се отговори, но това едва ли е станало преди въстанието на Петър Делян в 1040-1041 г. При този най-сериозен опит за отхвърляне на византийската власт претенции към българския престол изявил Алусиан, който може би още от 1018 г. бил канартикин/ както Йоан спрямо брат си Петър в 927-928 г./ . След ослепяването на Пресиан в 1030 г., както личи и от самите събития, Алусиан вече е бил смятан за най-пряк наследник на трона. Консерватизмът на българското болярство в духа на прабългарските традиции бил „силната карта“ в борбата на този Пресанов брат със „съмнителния“ /самозванец/ Делян. По всяка вероятност в онези дни Пресиан все още е бил в манастира, защото, ако е бил в Унгария, нещата сигурно биха се развили по друг начин.

Това в ошци линии е известното ни за княз Пресиан II. Колкото и да е малко и на места хипотетично, то щрихира един противоречив и по своему трагичен портрет на един от най-видните българи на XI век. Личността на Пресиан II е в контраст както със смехотворните теории на македонската пропаганда, така и с еднотрановите оценки за т.нар. „ромеизация“ или „елинизация“ на потомците на Йоан Владислав във Византия. Княз или магистър, в планината Томор или в Мала Азия, Пресиан Българина винаги си оставал българин. Като номинален български владетел

се озовал той и далече на север, където и завършил своя бурен живот. Вглеждането в неговата биография разкрива редица нови моменти от падането на България под византийска власт, както и някои интересни страни в замислите на този виден българин след трагичната 1018 г.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Ангелов, Д.** Образуване на българската народност. С., 1972.
Ангелов, Д. Византия/ Възход и залез на една империя/. С., 1991
- Ангелов, Д., П.Тивчев.** Подбрани извори за историята на Византия. С., 1974
- Ангелов, Д., Б.Чолпанов.** Българска военна история/ от втората четвърт на X до втората половина на XV в./С., 1989.
- Андреев, Й.** Българските ханове и царе/VII-XIV в./С.,1987.
- Андреев,Й. Пл.Павлов, Ив. Лазаров.** Кои кои е в средновековна България? С.,1993
- Анна Комнина.** Алексиада/ Вст.ст., пер. и комм. Я.Н.Любарского/. Москва.1965
- Антолјак, Ст., Бр. Панов.** Средновековна Македонја, I-III. Скопје, 1985.
- Бакалов, Г.** Средновековният български владетел. С., 1985
- Бешевлиев, В.** Първобългарите. Бит и култура. С., 1982
- Бешевлиев, В.** Прабългари в Брегалнишко. - Македонски преглед, 1992, кн.1
- Благоев, Н.** Братята Давид, Мойсей, Арон и Самуил. - Годишник на Софийския университет „Св.Климент Охридски“ /юридически факултет/, т. 37, 1941/1942 г.
- Благоева, Б.** За произхода на цар Самуил. - Исторически преглед, 1966, кн. 2.
- Божилков, Ив.** Цар Симеон Велики/893-927/: Златният век на средновековна България. С., 1982.
- Божков, Ам.** Миниатюри от Магридския ръкопис на Йоан Скилица. С., 1972
- Венедиков, Ив.** Военното и административното устройство на България през IX и X в. С., 1979.
Византијски извори за историј у народа Југославије, т.III. Београд, 1966
- Георгиев, П.** Титлата и функциите на българския престолонаследник и въпросът за престолонаследието при цар Симеон/ 893-927/. - Исторически преглед, 1992, кн. 8-9
- Гръцки извори за българската история, т.V.С., 1963; т.VI.С., 1965; т.VII С.,1968; т.X.С.,1980

- Гюзелев, В.** Самият Търновград ще разтръби победите / Средновековни поети за България/. Антология.С., 1981
- Гюзелев, В.** Столици и царски резиденции в средновековна България. Сб. в чест на проф. В.Бешелиев. В.Търново, 1992
- Дуйчев, Ив.** Из старата българска книжнина, I.С., 1943
- Дуйчев, Ив.** Българското средновековие.С., 1972.
- Дуйчев, Ив.** Проучвания върху средновековната българска история и култура. С.,1981
- Заимов, Й., В.Търкова-Заимова.** Битолски надпис на Иван Владислав, самогържец български.С.,1970
- Заимов, Й., В.Търкова-Заимова.** Българин родом.С., 1981
- Златарски, В.** История на българската държава през средните векове, т.I/част 2. С., 1971
- Златарски, В.** Избрани произведения, т.II. С.,1984
- Иванов, Й.** Българите в Македония. С.,1930;1970.
Иванов, Й.Цар Самуиловата столица Преспа. С.,1910
- Ивано, Й.** Произход на цар Самуиловия род. - Сборник В.Н.Златарски. С.,1925
- Иречек, К.** История на българите. С.,1978
История на България, т.II. Първата българска държава /VII-XI в./ С.,1981
История Византии, т.II. Москва,1967
Историја на македонскиот народ. Скопје, 1969.
Историја српског народа, т.I. Београд, 1981.
Историја Југославије, т.I. Београд, 1953
- Йорданов, Ив.** Страници от историята.С.,1987
- Йорданов, Ив.** Сфрагистични паметници на ранната българска държава. - Проблеми на прабългарската история и култура, кн.2. С.,1991
- Кондаков, Н.П.** Очерки и заметки по истории средновекового искусства и культуры. Прага,1929
- Караянопулос, Й.** Бележки върху въстанието на Комитопулите. - България от древността до наши дни, т.I. С.,1979
- Лазаров, Ив., Ив.Тютюнджиев, Пл.Павлов.** Лекции по българска история, т.I/ VII-XVII в./ В.Търново, 1991
- Лазаров, Ив., Пл.Павлов, Ив.Тютюнджиев, М.Палангурски.** Кратка история на българския народ. С.,1993
- Михаил Псел.** Хронография/ Вст.ст., пе. и комм. Я.Н.Любар-

ского/. Москва,1978

Мошин,Вл. Битолска плоча ис 1017 г.- Македонски јазик, XVII, 1966

Мутафчиев,П. История на българския народ. С., 1992

Острогорски,Г. Историја Византије. Београд,1959;1976

Павлов, Пл. Военачалниците на цар Самуил/ Просопографски бележки, част I. Столични командири/- Военноисторически сборник, 1993,кн. 6.

Павлов,Пл. Цар Борис II.- Сб. Преслав,т.5.. 1993

Петров,П.,В.Гюзелев. Христоматия по история на България, т. I-II. С., 1978.

Стара българска литература, т. 3. Исторически съчинения /Съставителство и редакция -Ив.Божилков/.С., 1983.

Talbot Rice,D. Art of the Byzantine Era.London,1963;1981

Tkadlcik,V. Cyrilsky napis v Michalovcich.- Slavia, 52/ 2, 1983

Забележка: Използваните от автора исторически извори и научни изследвания са представени в максимално съкратен обем, тъй като книгата е адресирана не само към специалистите, но и към най-широк кръг читатели както в пределите на днешна България, така и в република Македония.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Предисловие.....	4
ПЪРВА ГЛАВА. Името „Пресиан“ и произходът на династията на Комитопулите.....	7
ВТОРА ГЛАВА. Пресиан II и залезът на Първото българско царство.....	14
ТРЕТА ГЛАВА. Византийски военачалник и претенгент за императорската корона.....	35
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. Съдбата на Пресиан II след 1030 г.....	42
БИБЛИОГРАФИЯ.....	46

Пламен Христов Павлов, главен асистент, кандидат на историческите науки / ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“/

КНЯЗ ПРЕСИАН ВТОРИ - последният владетел на Първото българско царство и претендент за византийската корона

Б ъ л г а р с к а
Първо издание

Дадена за печат - 22 август 1993 г.

Излязла от печат - 20 октомври 1993 г.

Печатни коли - 3

Формат 60/84/16

Тираж - 1000

Предпечатна подготовка и печат

РИК „ШИБИЛЕВ“ /Стара Загора/